

KOLONIEVOGELS IN FRIESLAND IN 1994.

Dick Schut en Michiel Versluys

Vele vrijwilligers hebben Friesland ook in 1994 onderzocht op vogelsoorten die in kolonies broeden. Van de resultaten wordt verslag gedaan in dit artikel.

inleiding

Sinds de oprichting in maart 1992 van KolF (Kolonievogels Friesland), een samenwerkingsverband tussen SOVON-Friesland en de FFF, zijn er alweer drie broedseizoenen verstreken. In deze drie broedseizoenen is Friesland zo volledig mogelijk onderzocht op het voorkomen van achttien soorten kolonievogels. Eerder is in Twirre (Schut & Versluys, 1994) verslag gedaan van het voorkomen van kolonievogels in Friesland in de jaren 1992 en 1993. In 1992 was het meetnet nog verre van volledig, maar inmiddels veronderstellen we dat er nog maar weinig kolonievogels aan de aandacht ontsnappen. Toch zal hier en daar een kleine, vaak nieuwe, kolonie gemist zijn. We hebben geprobeerd om de verspreiding en aantalsontwikkeling van de kolonievogels zo zorgvuldig mogelijk in kaart te brengen.

methode

Net als in vorige jaren is er op bekende en potentieel geschikte plaatsen gezocht naar kolonievogels. Het tellen is gebeurd op basis van de 'Handleiding SOVON Broedvogel Onderzoek' (SOVON, 1993). Dat betekent dat bij de meeste soorten nesten zijn geteld. Als het tellen van nesten niet mogelijk of niet gewenst was, zijn broedparen of individuen (gedeeld door twee) geteld. Op Vlieland zijn door ziekte van de teller geen gegevens verzameld van Kokmeeuw, Kleine mantelmeeuw en Zilvermeeuw.

resultaten

Tabel 1 vermeldt de aantallen broedparen van kolonievogels in Friesland op grond van nu bekende gegevens over 1993 en 1994. Er is onderscheid gemaakt in drie gebieden: vasteland binnendijks, vasteland buitendijks en de eilanden. Onder 'vasteland buitendijks' wordt de Friese waddenkust verstaan, vanaf Zwarte Haan tot en met

Paesens, ten noorden van de zeedijk. Tabel 2 geeft de aantallen broedparen in 1993 en 1994 van meeuwen en sterns die voornamelijk voorkomen op de eilanden. Gegeven worden de totalen voor de eilanden en voor het Friese vasteland, binnendijks en buitendijks tesamen. In de tabel wordt voor 1994 tevens een overzicht gegeven van de aantallen broedvogels op alle eilanden afzonderlijk.

soortenbespreking

Hieronder volgen korte besprekingen van alle achttien soorten. Aantallen broedparen of nesten, die zonder vermelding van het jaar genoemd worden, hebben betrekking op 1994. Ter vergelijking staan de aantallen van 1993 tussen haakjes vermeld. Op het voorkomen van de Lepelaar gaan we wat nader in, waarbij ook het voorkomen in vroegere jaren even aan de orde komt. Soorten met (R) achter hun naam, komen voor op de 'Rode Lijst' (Vogelbescherming Nederland 1994).

Aalscholver *Phalacrocorax carbo* De kolonie in Earnewâld nam toe met 49 broedparen tot 862. Nieuw was de vestiging van 6 paren op Vlieland op de grond. Eén paar deed een broedpo-

ging in de Lindevallei, evenals vier paren in het Ottema-Wiersmareservaat. Deze vijf pogingen vonden een voortijdig einde door onbekende oorzaak. In totaal steeg het aantal broedparen met 13% tot 1.006 (890).

Blauwe reiger *Ardea cinerea* In 43 kolonies zaten 1.749 (1.604) broedparen. Dat is een stijging met 9%. Friesland's grootste kolonie is nog steeds Fogelsangh State bij Veenklooster met 214 (170) paren. Op enige afstand volgen de Epema State bij IJsbrechtum met 150 (139), de Makkumer Noordwaard met 126 (126) en de Oude Venen met 120 (115) paren. De andere kolonies zitten beneden de 100 paren.

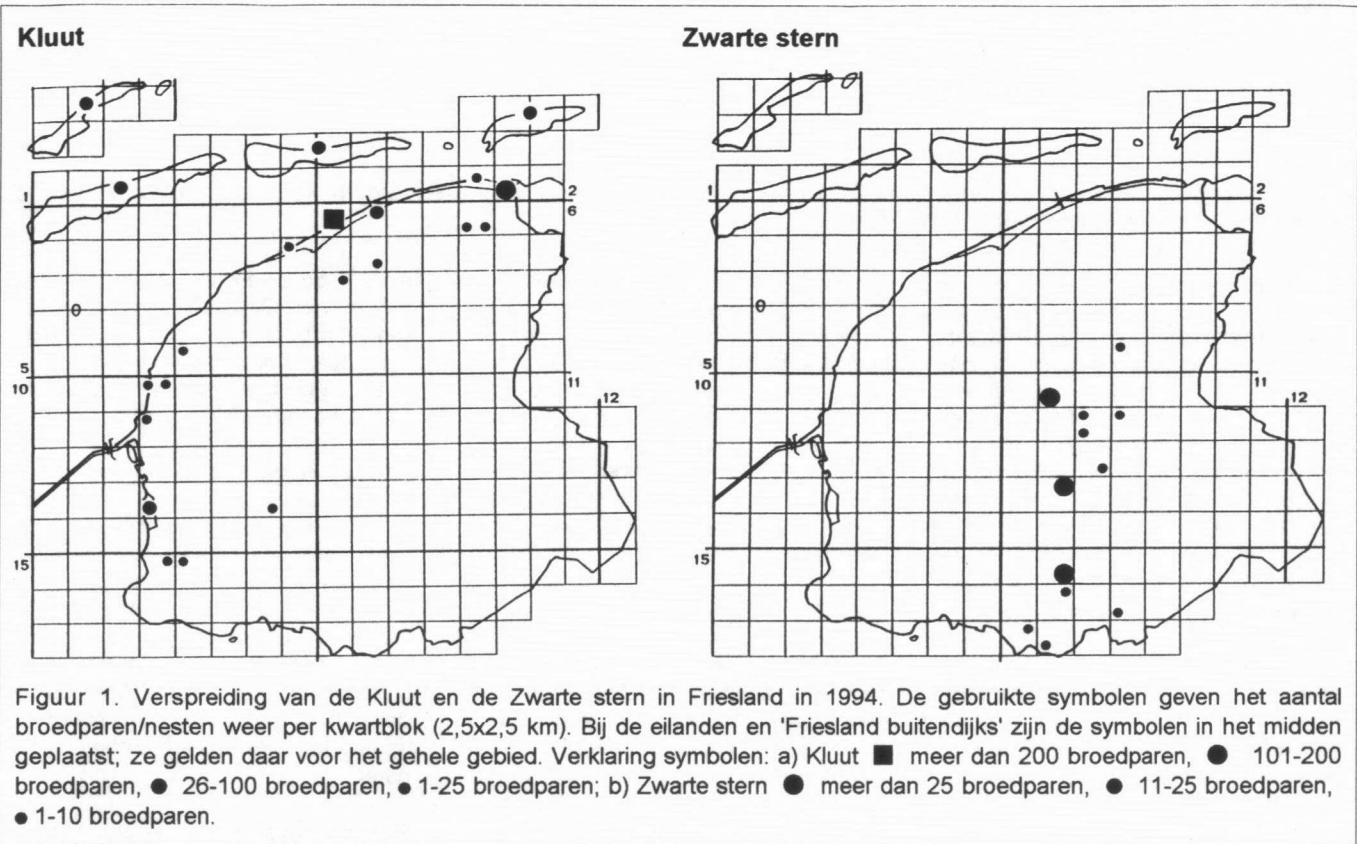
Purperreiger (R) *Ardea purpurea* In de Oude Venen broedden 10 (9) paren; in De Deelen zaten er 3 (2) en in de Rottige Meenthe 1 (2). In totaal steeg het aantal tot 14 (13) broedparen.

Lepelaar (R) *Platalea leucorodia* De Lepelaar staat momenteel volop in de belangstelling. Dat mag blijken uit de publikatie van het Soortbeschermingsplan Lepelaar (Ministerie van

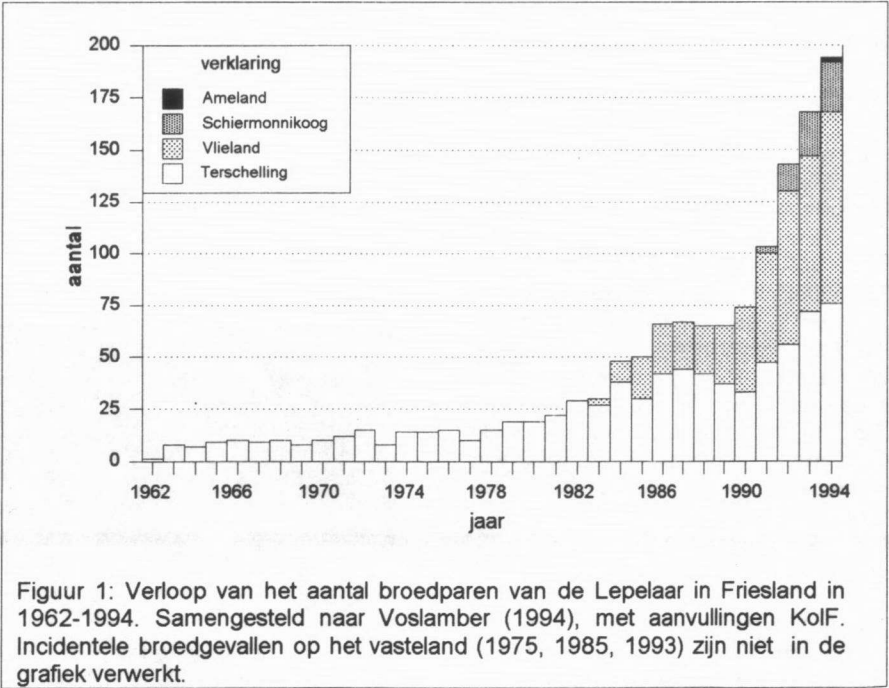

Lepelaars

foto Stefan de Graaf

LNv, 1994). In het plan wordt o.a. uitgezet hoe voor deze 'aibare' vogel een duurzaam en zelfstandig bestaan als broedvogel in ons land gegarandeerd kan worden. In Limosa (Voslamber, 1994) verscheen een artikel over het voorkomen als broedvogel in de periode 1961-1993. We hebben de Friese cijfers uit dat artikel gelicht en weergegeven in figuur 1. Opvallend is de toename in het Friese Waddengebied vanaf het begin van de jaren negentig. Voor verklaringen van het aantalsverloop verwijzen we naar het artikel in Limosa. Ook in 1994 nam het aantal broedparen weer toe op alle Friese eilanden. Vlieland scoorde het hoogst met 92 (75) paren. Deze stijging was te danken aan het verplaatsen van een deel van de Texelse broedvogels naar Vlieland (mondelinge mededeling Ben Koks). Terschelling had er 76 (72); Schier kwam tot 24 (21) en de eerste twee paren Lepelaars hebben nu ook Ameland ontdekt. De Friese populatie steeg met 15% van 169 paren in 1993 tot 194 paren in 1994. In het gehele Waddengebied groeide het aantal paren van 284 tot 311 paren (mondelinge mededeling Ben Koks). De Nederland-

se broedpopulatie bestond in 1994 uit ruim 700 paren (Vogelbescherming Nederland, 1995). Het halen van één van de doelstellingen van het Soortbe-

schermingsplan: 'een groei van de Nederlandse populatie tot 750 paren in het jaar 2000', lijkt gemakkelijk gehaald te worden!

Kluut (R) *Recurvirostra avosetta* In 1994 zagen de tellers van de Wadvogelwerkgroep-FFF de Kluut weer iets in aantal afnemen tot 1.514 (1.540) paren. Binnendijks bleef het aantal vrijwel gelijk. Het totaal voor 1994 kwam op 2.003 (2.035) paren. Deze aantallen zijn beduidend lager dan de 2.893 broedparen van 1992. Figuur 2 laat zien dat Kluten ook in het binnenland voorkomen; weliswaar in kleine aantallen, maar toch... Het kan haast niet anders dan dat in het binnenland wat paren aan de aandacht ontsnapt zijn.

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus* In het Deltagebied gaat het uitstekend met deze meeuw. Spectaculaire ontwikkelingen in ons Waddengebied blijven nog steeds achterwege. In 1993 werd er op Terschelling één paar geteld, maar in 1994 was het aantal nul.

Dwergmeeuw *Larus minutus* In tegenstelling tot de vorige soort liet de Dwergmeeuw juist een toename zien van 1 naar 2 paren in de Paesumerlannen.

merlannen.

Kokmeeuw *Larus ridibundus* Net als in vorige jaren is het beeld bij de Kokmeeuw zeer grillig. Er zijn gebieden met een sterke toename, tegenover andere gebieden met instortende populaties. Koploper is weer Griend met 25.500 (16.000) paren, een toename van maar liefst 59%. Ook buitendijks Friesland (Wadvogelwerkgroep-FFF) leverde weer een aanzienlijke bijdrage met 10.712 (9.771) paren, die vooral bij de Holwerder pier zaten. De Workumerwaard is al jaren de grootste binnendijkse kolonie met 6.600 (6.000) paren, nu op de voet gevolgd door de diverse kolonies in de Oude Venen met 5.149 (2.775) paren. Bij de Fluessen daalde het aantal paren opzienbarend van 6.600 in 1993 naar 2.785 in 1994. Iets dergelijks gebeurde in de Paesumerlannen: van 3.550 naar 1.150 paren. In heel Friesland kwam het totaal op 59.023 (50.029, inclusief 50 op Vlieland) paren uit; een stijging van circa 18%.

Stormmeeuw *Larus canus* Deze soort nam toe van 1.293 tot 1.528 paren. De toename van 16% kan geheel bijgeschreven worden op het conto van Vlieland, waar 711 (470) paren geteld zijn. De andere eilanden gaven kleinere veranderingen te zien. Schiermonnikoog had een lichte daling tot 444 (499) paren.

Kleine mantelmeeuw *Larus fuscus* Friesland's grootste kolonie, Terschelling, daalde tot 11.915 (13.350) paren. Op Schier steeg het aantal licht tot 2.477 (2.243). Nieuw waren de twee paren op Griend. Helaas is er van Vlieland van 1994 geen aantal bekend. Bij het vergelijken van de 14.535 paren in 1994 met de 16.709 in 1993 (inclusief 1.007 op Vlieland), kan voorzichtig concludeerd worden, dat er sprake is van een kleine afname.

Zilvermeeuw *Larus argentatus* Door het ontbreken van gegevens van Vlieland is ook hier geen goede vergelijking mogelijk van de eindtotaal: 21.553 in 1994 tegenover 31.998 (in-

Kokmeeuw

foto Lubbert Boersma

jaar soort	1993				1994			
	vasteland binnen- dijks	vasteland buiten- dijks	wadden- eilanden	totaal	vasteland binnen- dijks	vasteland buitendijks	wadden- eilanden	totaal
Aalscholver	890	-	-	890	1.000	-	6	1.006
Blauwe reiger	1.583	-	21	1.604	1.729	-	20	1.749
Purperreiger	13	-	-	13	14	-	-	14
Lepelaar	1	-	168	169	-	-	194	194
Kluut	257	1.593	185	2.035	278	1.539	186	2.003
Kokmeeuw	17.883	13.321	18.825	50.029	18.339	11.862	28.822	59.023
Visdief	1.700	630	2.713	5.043	1.976	959	3.525	6.460
Zwarte stern	136	-	-	136	188	-	-	188
Oeverzwaluw	1.115	-	-	1.115	1.039	-	-	1.039
Roek	3.018	-	-	3.018	3.241	-	-	3.241

Tabel 1. Aantal broedparen van enkele kolonievogels in Friesland in 1993 en 1994. Van Vlieland is voor 1993 het aantal paren van Kokmeeuw (50) in de tabel opgenomen; het aantal van 1994 is echter onbekend.

soort	1993			1994								
	eil	vas	totaal	Sch	Ame	Ter	Vli	Gri	Ric	eil	vas	totaal
Zwartkopmeeuw	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dwergmeeuw	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Stormmeeuw	1.293	-	1.293	444	191	161	711	19	2	1.528	-	1.528
Kl. mantelmeeuw	16.709	-	16.709	2.477	141	11.915	?	2	-	14.535	-	14.535
Zilvermeeuw	31.701	297	31.998	4.400	2.619	14.084	?	136	-	21.239	314	21.553
Noordse stern	1.246	415	1.661	28	47	4	18	1.200	3	1.305	394	1.699
Grote stern	7.740	-	7.740	-	-	-	-	8.300	-	8.300	1	8.301
Dwergstern	9	-	9	-	-	2	-	-	-	2	-	2

Tabel 2: Aantal broedparen van voornamelijk eilandgebonden meeuwen en sterns in Friesland in 1993 en 1994. Verklaring: Sch=Schiermonnikoog, Ame=Ameland, Ter=Terschelling, Vli=Vlieland, Gri=Griend, Ric=Richel, eil=totaal waddeneilanden, vas=vasteland Friesland. In de totalen van 1993 zijn de aantallen Zilvermeeuw (9.907) en Kleine mantelmeeuw (1.007) van Vlieland verwerkt; voor 1994 ontbreken die cijfers echter. De gegevens van Rif in 1994 (vijf paar Noordse sterns) zijn niet in een aparte kolom vermeld.

clusief 9.907 op Vlieland) in 1993. Terschelling daalde tot 14.084 (14.860) paren. De andere eilanden bleven vrijwel constant: Schier met 4.400 (4.295); Ameland met 2.619 (2.609) en Griend met 136 (30) paren. Langs de Friese waddenkust telde de Wadvogelwerkgroep-FFF 311 (296) paren en er zaten 3 (1) paren op de Workumerwaard.

Grote stern (R) *Sterna sandvicensis*
Griend bepaalt al jaren het beeld voor Friesland. Het aantal steeg daar tot 8.300 (7.600) paren. Op Terschelling

broedt de soort af en toe; in 1994 geen broedparen, terwijl het jaar daarvoor er nog 140 paren tot broeden kwamen. Op de Paesumerlannen spoelde het eerste en enige nest de zee in tijdens een voorjaarsstorm.

Visdief (R) *Sterna hirundo*
De Visdief deed het goed in de belangrijkste kolonies. Alleen al Griend had een stijging met 800 tot 3.300 (2.500) en de Workumerwaard met 350 tot 1.600 (1.250) paren. In kleinere kolonies schommelen de aantallen nogal van jaar tot jaar. In de Fluessen verdwenen

ze, terwijl daar in 1992 nog 225 en in 1993 nog 56 paren tot broeden kwamen. In totaal kwam het aantal paren op 6.460 (5.043); een stijging van 28%.

Noordse stern (R) *Sterna paradisea*
Ook nu weer leverden de twee grootste kolonies de belangrijkste bijdrage. Griend had een toename tot 1.200 (1.100) paren. De grootste vastelandkolonie (Paesumerlannen) gaf 350 (368) paren. Op laatstgenoemde plaats spoelden helaas vrijwel alle nesten door de eerder genoemde

voorjaarsstorm de zee in. Uiteindelijk bleven maar 70 nesten gespaard. Het totaal kwam op 1.699 (1.661) paren.

Dwergstern (R) *Sterna albifrons* Nog meer kommer en kwel voor deze soort in Friesland! Waren er in 1993 nog 9 paren, waarvan 6 op de Richel; in 1994 moesten we genoeg nemen met 2 paren op Terschelling. De soort is helaas dus bijna verdwenen uit onze provincie.

Oeverzwaluw foto Lubbert Boersma

Zwarte stern (R) *Chlidonias niger* Spraken we in 1993 nog over een achteruitgang van 23%; voor 1994 was het beeld met 188 broedparen aanzienlijk rooskleuriger: een stijging van 39% vergeleken met 1993. In De Deelen steeg het aantal broedparen van 61 naar 79. Mogelijk heeft het uitleggen van extra vlotjes hiertoe bijgedragen. Ook in het Timertsmeer kwam er weer een aanzienlijk aantal, te weten 28

(30) paren, tot broeden op de 'natuurlijke' drijfthillen van de wortelstokken van riet. Deze 'natuurlijke' vlotjes waren daar zorgvuldig neergelegd tussen de waterlelies. Het Brandemeer kwam tot 30 (20) paren. Het is verheugend dat er enkele nieuwe broedplaatsen werden gekozen (of herkozen?). Het gaat om de omgeving van Oldelamer (twee plaatsen met totaal 3 paren) en in de Nijkspolder bij Blesdijke met 3 paren. Figuur 2 geeft een overzicht van de verspreiding in 1994. Blijf attent op nieuwe vestigingen!

Oeverzwaluw (R) *Riparia riparia* In 1994 had Friesland maar 1.039 (1.115) paren. Dat is een daling van 7% vergeleken met het jaar daarvoor. Dit staat in schril contrast met de voorspelde 10% stijging voor geheel Nederland (med. H.N. Leys). Vooral enkele grote kolonies lieten het afweten. De kolonie bij Kloosterburen daalde van 270 tot 200 paren, die bij Veenhuizen van 154 tot slechts 13. Ook bij Oude Schoot was een fikse terugval van 159 tot 74 broedparen. Hiertegenover staat een stijging bij Schuilenburg van 115 tot 188 en in de Lindepolder van 48 tot 165 paren. De Fûgelhelling had 18 paren in de kunstwand, na de eerste verkenner van 1993.

Roek *Corvus frugilegus* In het vorige KolF-overzicht (Schut & Versluys, 1994) is de stijging van 65% nog toegeschreven aan het 'teller-effect'. In 1994 is de stijging van 7% te danken aan de Roek zelf. In 51 (46) kolonies kwamen 3.241 (3.018) paren tot broeden. Zes nieuwe kolonies zijn gesticht en één kolonie is verdwenen. De Nieuwe Aanleg bij Wollega haalde 419 (398) broedparen. Andere grootleveranciers kwamen met: 222 (236) paren in de Jongema State te Rauwerd, 173 (158) op de Oude Begraafplaats in Leeuwarden, 165 (205) langs de Heidered bij Lippenhuizen en 152 (140)

aan de Schotanusweg te Oudemirdum. De rest van de kolonies zat beneden de 150 paren. Opmerkelijk is de verdwijning van de kolonie (73 paren) in de kooi van Tjerkgaast enige tijd na het tellen. Op zijn minst vreemd te noemen!

dankwoord

Op deze plaats willen we alle werkgroepen en instellingen bedanken, die een bijdrage leverden in de vorm van subsidie, tellingen of door het verlenen van toestemming tot het betreden van hun terreinen. Dit zijn: Provincie Friesland, Staatsbosbeheer regio Noord en regio Midden en Zuid, It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Bond van Friese Vogelbeschermingswachten en de Wadvogelwerkgroep-FFF.

Ook gaat onze dank uit naar alle tellers voor de geleverde inspanningen: K.J. Alsem, A.G. Bakker, S. Bakker, T. Bakker, N. Beemster, H. van der Berg, J. Bijlsma, J. de Boer, S. Boersma, J.I.H.M. Boll, S. Bouwhuis, E.W.F. Brandenburg, A. Brink, P. de Bruin, A.J. van Dijk, H. Eikhoudt, L. Eikhoudt, W.H. Elzinga, J. Feddema, H. Feenstra, A. Ferwerda, H.C. Gartner, P. de Graaf, T. Haitjema, W.B.B. van der Heide, J.T. Hendriksma, I. Hoekstra, J. Hoekstra, J.C.E.W. Hooijmeijer, D. Huitema, T. Jager, J. de Jong, W. de Jong, J. Jonker, G. van Kalsbeek, R.H. Kiewiet, B. Koks, F. Koopman, L. van Kooten, R. Kuipers, Tj. Kunst, E. Liezenga, W.S. Lok, E. Meijer, D. Miedema, J. Mulder, W. Nijlunsing, H. Osinga, A. Ouwerkerk, S. van de Ploeg, B.S. Postma, J. Postma, C. Ras, R. Rollingswier, H. Ruiters, P.A.M. Schaper, K. Scholten, H. Schreur, D. Schut, L. Sinnema, W. Terluin, A. Varkevisser, P. van de Veen, J. Veenstra, P. Verbeij, M. Versluys, A. Visser, E. Visser, P. Vlas, F. de Vries, L. Wagter, M. van de Wal, W. Westra, J. Wiegiersma, F. Zwart.

literatuur

- van Dijk A.J. 1993. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij 1994. Soortbeschermingsplan Lepelaar.
Osieck E.R. & F. Hustings 1994. Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland (Techn. Rapport Vogelbescherming Nederland 12). Vogelbescherming Nederland, Zeist.
Vogelbescherming Nederland 1995. Themanummer Lepelaar. Vogelnieuws 8 (1): 3.
Schut D. & M. Versluys 1994. Kolonievogels in Friesland in 1992 en 1993. Twirre 5 (2): 1-6.
Voslamber B. 1994. De ontwikkeling van de broedvogelaantallen van de Lepelaar (*Platalea leucorodia*) in Nederland in de periode 1961-93. Limosa 67: 89-94.

D. Schut, districtscoördinator SOVON-Friesland, Bleeklaan 76, 8921 HD Leeuwarden (058-130221)